

**Maskulinitate berriak Euskal Haur
eta Gazte Narratiban: *Matias Ploff-en
erabakiak, Alex eta Kea airean bezala*
eleberrietako pertsonaiak biluzten**

**Nuevos modelos de masculinidad en la Narrativa
Infantil y Juvenil Vasca: desnudando los personajes de
las novelas como *Matias Ploffen erabakiak, Alex y Kea
airean bezala***

**Nouveaux modèles de masculinité dans le récit en
basque pour enfants et pour la jeunesse : en mettant à
nu les personnages des romans *Matias Ploffen
erabakiak, Alex et Kea airean bezala***

**New models of masculinity in Basque children's
and young people's stories: undressing the characters
in the novels like *Matias Ploffen erabakiak, Alex
and Kea airean bezala***

LASARTE, Gema

Euskal Herriko Unibertsitatea / Universidad del País Vasco (UPV/EHU)

SERRANO, Amaia

Euskal Herriko Unibertsitatea / Universidad del País Vasco (UPV/EHU)

Noiz jaso: 2016-09-12

Noiz onartua: 2017-07-17

Euskera. 2016, 61, 2. 515-549. Bilbo
ISSN 0210-1564

Lan honen helburua euskal haur eta gazte literaturako hiru eleberritan ageri diren maskulinitate motak arakatzea da. Pertsonaien hainbat alderdi aztertuz maskulinitate hegemonikoetatik kanpo maskulinitate alternatiborik planteatzen den ikusteko, Lizardi Saria irabazi duten hiru obra hautatu dira: Patxi Zubizarretaren *Matias Ploff-en erabakiak* (1991), Mariasun Landaren *Alex* (1994 [1990]), eta Imanol Azkueren *Kea airean bezala* (2006). Hiru eleberriek antzeko ezaugarri testualak dituzte: nitasunetik kontaktzen dizkigute pertsonaiek bere kezak; protagonistak genero eta adin bertukoak dira; eta bizitzan aurrera egiteko eragozpen fisiko-psikologikoak dituzte. Gaien trataera eta pertsonaien eraikuntza, baina, ez da beti berbera, eta ñabardura horietan sakonduz ondorioztatuko dugu zer maskulinitate mota aurkezten diguten.

Gako hitzak: maskulinitate hegemonikoa, maskulinitate alternatiboak, euskal haur eta gazte eleberrigintza, estereotipoak.

El objetivo de este trabajo es analizar los tipos de masculinidad que aparecen en tres novelas de la literatura infantil y juvenil vasca. Se examinarán varios aspectos de los personajes para observar si se plantean masculinidades alternativas alejadas de la masculinidad hegemónica. Para ello se han elegido tres obras ganadoras del Premio Lizardi: *Matias Ploff-en erabakiak* (1991) de Patxi Zubizarreta, *Alex* (1994 [1990]) de Mariasun Landa, y *Kea airean bezala* (2006) de Imanol Azkue. Las tres novelas tienen características textuales similares: los personajes nos cuentan sus inquietudes en primera persona, desde su yo; son del mismo género y tienen una edad parecida; y los tres tienen problemas físico-psicológicos a los que deben enfrentarse para avanzar en la vida. El tratamiento temático y la construcción de los personajes, sin embargo, no siempre son iguales y, profundizando en esas matizaciones, concluiremos qué tipos de masculinidades se nos presentan.

Palabras clave: masculinidad hegemónica, masculinidades alternativas, novela infantil y juvenil vasca, estereotipos.

L'objectif de ce travail est d'analyser les types de masculinité qui apparaissent dans trois romans de la littérature basque pour enfants et pour la jeunesse. On examinera plusieurs aspects des personnages pour voir si se dessinent des masculinités alternatives éloignées de la masculinité hégémonique. On a pour cela choisi trois œuvres lauréates au Prix Lizardi : *Matias Ploff-en erabakiak* (1991) de Patxi Zubizarreta, *Alex* (1994 [1990]) de Mariasun Landa, et *Kea airean bezala* (2006) de Imanol Azkue. Ces trois romans ont des caractéristiques textuelles similaires : les personnages nous font part de leurs inquiétudes à la première personne ; ils sont du même genre et ont le même âge ; ils ont tous les trois des problèmes physico-psychologiques auxquels ils doivent faire face pour avancer dans la vie. Le traitement thématique et la construction des personnages ne sont pourtant pas toujours iden-

tiques et, en étudiant ces nuances de façon plus approfondie, nous pouvons en déduire de quels types de masculinité il s'agit.

Mots-clés : Masculinité hégémonique, masculinités alternatives, roman pour enfants et pour la jeunesse, stéréotypes.

The aim of this paper is to consider the types of masculinity that appear in three Basque novels for children and young people. Attention will be given to different aspects of the characters to see whether they posit alternative masculinities, distinct from the hegemonic form of masculinity. To do this, three Lizardi prize winners were chosen: *Matias Ploff-en erabakiak* (1991) by Patxi Zubizarreta, *Alex* (1994 [1990]) by Mariasun Landa, and *Kea airean bezala* (2006) by Imanol Azkue. All three novels have similar textual features: the characters tell us about their concerns in the first person, from their I; they are the same sex and of similar age; and all three have physical/psychological problems to overcome to get on in life. The thematic approach and the construction of the characters are, however, not the same in all cases, and these nuances will be discussed before concluding what kinds of masculinity they present.

Keywords: Hegemonic masculinity, alternative masculinities, Basque children and young people's novels, stereotypes.

1. Sarrera

Lan honetan euskal haur eta gazte narratiban ageri diren maskulinitate motak arakatuko ditugu. Horretarako, lehenik, marko teorikoa eraikiko dugu. Gaiaren inguruan zertzelada batzuk emateko, historia apur bat gogoratu eta maskulinitate berrien kontzeptualizaziora hurbilduko gara. Ondoren, metodologiari dagokion alorrean, zerrenda bat osatuko dugu aztergai izango ditugun maskulinitateen *item*-ak aukeratuta. Hirugarrenik, azterketa erreminta eskuan, hiru narrazioak osaturiko corpusa izango dugu ikergai¹: Patxi Zubizarretaren *Matias Ploff-en erabakiak* (1991), Mariasun Landaren *Alex* (1994 [1990]), eta Imanol Azkueren *Kea airean bezala* (2006).

Corpusa aukeratzeko orduan, bi irizpide mota erabili ditugu. Lehena, es-tradiegetikoa, Lizardi Saria jaso duten obrak baitira. Alde batetik, erakunde batek babestutako sari hauetan epaimahai jakin bateko kideek erreferentziatzat hartu dituzten lanak izan direlako (eta, beraz, kalitate literario handiko lan gisa aurkezten direlako), eta, bestetik, zabalkunderako bidea errazten zaielako (eta, ondorioz, haien oihartzuna gizarteko hainbat hezkuntza eremutara heltzeko aukera handiagoa delako²). Bigarren irizpidea diegetikoa da, hiru ezaugarri jakin dituzten narrazioak baititugu hizpide:

- 1) Diskurtsoaren forma antzekoak dituzten narrazioak dira: lehen pertsonako narratzaile-protagonistak bere barneko kezka nitasunetik kontatzen dizkigu, dela eguneroko formatuan (*Alex*), gogoeta gisa (*Kea airean bezala*), edota egunerokoa izan ez arren, memoria ariketatik eta hausnarketatik asko duen narrazioan (*Matias Ploff-en erabakiak*).

¹ Oso corpus murrizta denez, zaila izango da teorian agertzen diren alderdi guztiak bertan aurkitzea. Gaira hurbiltzeko saio bat da, etorkizunean sakondu beharrekoa. Hala ere, ez da oso ohikoa maskulinitate berriak aurkitzea haur eta gazte literaturan. Horregatik, gure irizpideen araberako bilaketan obra horiek iruditu zaizkigu aztertzeko egokienak.

² Idurre Alonsok aipatzen duen bezala, eskoletan liburuak aukeratzeko unean irakasleek erabiltzen duten irizpideetako bat obrak saria jaso izana da: «(...) salmentei eta sariei ere erreparatzen zaie, azken batean, «salduena» eta «saritua» izatea erakargarri zaie ikasle zein irakasleei» (2010: 42).

- 2) Pertsonaia nagusien generoa eta adina antzekoa da: guztiak dira mutilak eta haur edo gazteak.
- 3) Eragozpen fisiko-existentzialak dituzte: pertsonaia horiek guztiek dute haien bizitza oztopatzen duen zerbait (Matiasek bere itxura fisikoak baldintzatutako bizitza du; *Kea airean bezala*-ko Lionelek familia baten gertutasun eta babes falta dauka; eta Alexek bere gurasoen ulerkortasun eza).

Gaia teorikoki jorratzerakoan bi lan hauek oso lagungarriak izan zaizkigu: Àngels Carabí eta Josep M. Armengolek koordinatutako *La masculinidad a debate* (2008) liburua, eta Iratxe Retolazak eta Isabel Castillok koordinatutako *Genero-ariketak. Feminismoaren subjektuak* (2013) artikulua bilduma. Bestalde, esan behar dugu literatur pertsonaiak narratologiaren ikuspegitik aztertzeak berebiziko garrantzia duela gisa honetako ikerketa batean, batez ere narrazioko aktanteak ekintzei loturik daudenean, hau da, pertsonaiak paradigma aktantzialean kokatuta ikusten direnean (Greimas, 1966). Pertsonaiak, orobat, erreminta ezin interesgarriago bilakatzen dira, zeren eta, narrazioko ekintzaileak eta funtzio nagusiak zeintzuk diren argi uzteaz haratago, haiekin eraiki eta garatzen diren ezaugarri eta eremuak arakatzeko balia daitezkeelako (Bobes, 1994), kasu honetan maskulinitate berriei antzemateko. Esan nahi da pertsonaiek, egitura sintaktikoaz gain (cfr. Greimas), esanahi semantikoa dutela (cfr. Bobes), hots, narrazioan funtzio bat betetzeaz gain, funtzioek bere esanahi bat edo beste hartzen dutela, eta pertsonaiei buruzko informazio zabala eskaintzen. Horren harira, euskal narratiba garaikidean idazle emakumezkoek sorturiko literatur pertsonaia protagonista femeninoak azertu ziren Mari Jose Olaziregik zuzendutako doktorego tesian (Lasarte, 2011). Orain, berriz, euskal haur eta gazte narratiba garaikidean agertzen diren protagonista maskulinoei helduko diegu.

Brígida M. Pastorrek (2015: 302) dioen bezala, literaturak haurren bizitzetan rol garrantzitsua betetzen jarraitzen du, herri kulturako beste zenbait mediok (hala nola telebistak edota zineak) baino gehiago. Gainera, gizarteko balio eta arauen transmisiorako bitarteko ere bada eta, zentzu horretan, eragiteko gaitasun handia du, bai eskatzen duen inbertsio pertsonalagatik, baita haren izaera iraunkorrek irakurria eta berrirakurria izateko aukera eskaintzen

duelako. Azken batean, haur eta gazte literaturak (HGL) haurrek bestelako testuinguruetan zer-nolako jarrerak dituzten ezagutzea ahalbidetzen du. Hori horrela izanda, berebiziko garrantzia du literatura honek zein maskulinitate eredu transmititzen duen ikusteak, horrek neurri batean irakurlearen identitate-aukerak zabaltzen dituelako : «El exponer a los niños a historias donde los personajes masculinos muestran un comportamiento que se aleja del estereotipo tradicional les permite más autonomía y oportunidades para la auto-expresión» (Pastor, 2015: 305-306).

Azkenik, badago maskulinitatearen inguruko literatura bat maskulinitatearen kontua mito bat dela esaten duena, estereotipo bat, feminitatearena izan den bezalaxe. Esan ohi da, halaber, maskulinitatea ez dela esentzia bat, ideologia bat baizik: gizonezkoen agintea justifikatzera bideratuta dagoen ideologia (Bourdieu, 2000; Cortés, 2003, Vila eta Solbes, 2015). Azterketa honetan mitotik, estereotipotik, haratago joan gara, Bourdieurekin bat egin: ideologia bat giza konstrukto bat dela diogu guk ere, are gehiago maskulinitate tradizionalen³ inguruan ari garenean.

2. Esparru teorikoa

2.1. Kontzeptualizaziora hurbilduz

Maskulinitate hegemonikoaren kontzeptua Raewin Connell-i (1995) zor zaio. Gramsci-ren boterearen ikuspegian oinarrituta dago, eta gizatalde baten bizitza sozialean aginte posizioa bere egin eta horri eusteko beharrezko duen kultura dinamikari dagokio.

Maskulinitate hegemonikoak heroismo puntu bat edo ausardia erakutsi behar du, emaztea edota bere kargu dauden pertsonak babesteko. Ezin dio arriskuari ihes egin, ezin du borroka ekidin; lehiakorra eta arrakastatsua izan behar du. Horrek autosufizientzia, eraginkortasuna eta laguntzarik behar ez izatea inplikatzan du, ezberdina den horren –bestearen– deabru-

³ Maskulinitate hegemonikoei maskulinitate klasiko edo tradizional ere deitu izan zaie. Guk, hemendik aurrera, *maskulinitate hegemoniko* izendapena lehenetsiko dugu, iruditzen zaigulako tradizioan zehar izan direla hegemoniatik aldendu nahi izan diren maskulinitateak ere.

tzea eta alboratzea, hierarkiak errespetatzea eta araua betetzea, eta, azkenik, emakumezkoen aurrean nagusitasuna erakutsi behar du, eremu publikoaren monopolioa berea dela uste duelako (Bonino, 2000). Maskulinitate eredu hori horrela laburtzen du Gabarrók:

En resumen, los hombres «de verdad» tienen que cumplir lo siguiente: ser distintos y superiores a las mujeres (...), en ciertas ocasiones –y bajo su propio criterio– tienen que usar la violencia para demostrar la virilidad (...). Los deseos y/o comportamientos etiquetados como femeninos deben ser inhibidos, negados o escondidos. (...) la dureza, la valentía y el control de las emociones son valores viriles. Competir y ganar es una forma masculina de demostrar el éxito y el valor como hombres. (...) deben sostener su entorno familiar (...) La sexualidad sirve para demostrar la propia virilidad (...). Hay que evitar la intimidad incluso con las amistades (...) deben ser independientes, seguros y el punto de apoyo sólido de su entorno (Gabarró, 2009: 55-56).

Gabarrók aipatzen duen elementu garrantzitsua potentzia sexualarena da: «Se trata del mito del hombre puramente erecto» (Carabí eta Armengol, 2008: 165). Gizontasuna neurtzeko tresna bilakatzen da: «El hombre tiene que ser sexualmente potente, lo que llamamos en Nueva York «semental». El varón debe ser sexualmente agresivo y, obviamente, la mujer es el objeto de la conquista» (Gilmore, 2008: 34).

Victoria Sau-ren (1981) hitzetan, maskulinitasuna elementu femeni-
noen absentsian datza. Maskulinitatea gurtzen den kulturetan ohikoa da, bestalde, gizonek emaztea eta sendia mantentzea, sendiaren ekonomiaz arduratzea; beste hitz batzuetan, ogia ekartzea etxera: «En consecuencia, el varón es el responsable de la alimentación, del vestido y del éxito económico de la familia. Así que tenemos tres elementos: protección, provisión y potencia, es decir, las tres P» (Gilmore, 2008: 34).

Kontzeptuaren ñabarduren atal hau amaitzeko, Segarra eta Carabík (2000) esaten dute boterea, besteak beste, izendatzeko, aurkitzeko eta defintzeko gaitasuna dela, misoginia eta sexismoa identitate maskulinoaren moduak direla, historikoki lehenengo emakumearen ukazioan eta, ondoren, gutxiespenean eraikiak. Hori horrela, feminismoak ezinbestekotzat jo izan du gizontasunaren azterketa jendartea eraldatzeko; izan ere, patriarkatua-

ren subjektua ez bada aldatzen eta berak eraikitako maskulinitatearen kontzeptua ez bada zalantzan jartzen, ez da ia ezer aldatzen (Valcuce del Río eta Blanco López, 2003). Genero ikerketek, beraz, ezinbestekotzat dute gizonaren transformazioa eta maskulinitateen ikerketa. Horren harira, hainbat teoriagilek pentsatzen dute maskulinitateen ikuspegi hegemonikoak oinarri esentzialista batean dutela abiapuntua, gizonezkoak ez direlako ikeritu genero perspektibatik, eta deus deseraikitzen hasi baino lehen ezinbestekoa dela nola eraiki diren jakitea. Halaxe, teoria feministan hainbat bider aldarrikatu dena esan dezakegu: ikasia den oro desikas daitekeela, eta, beraz, maskulinitate hegemonikoak ere deseraiki daitezkeela.

Hasiera-hasieratik, maskulinitatearen inguruko azterketek zerikusi handia izan dute genero ikerketekin, eta, hein batean, ikerketa feministekin (Azpiazu, 2012; Aresti, 2010, Martín, 2007; Kimmel et al., 2005). Batetik, gizon batzuk patriarkatuaren biktima sentitu dira, eta, feministekin bat eginik, emakumeen askapenaren aldeko borrokari ekin diote. Egoera horretan galdera bat baino gehiago sortzen da. Zein dira sexismoaren aurkako borrokan gizonen parte-hartzearen ondorio teoriko-praktikoak? Are gehiago, zein da azken hamarkadetan feminismoa gogoetatzen ari denaren subjektu politikoa? Whittierren arabera (1995) mugimendu batek bizirik dirau bere identitate kolektiboaren inguruan eztabaida dagoenean. Gizonezkoek bat egiten badute emakumeen askapenaren aldeko borrokan, eta, gainera, transfeminismoak⁴ subjektu feministaren aniztasuna aldarrikatzen badu, orain arteko feminismoaren subjektu politikoa kolokan geratzen da: zein litzateke, bada, egungo feminismoaren subjektu politikoa?

Historikoki eztabaida sortu izan du mugimendu feministaren baitan transexualitateak. Bere garaian eztabaida ugari izan ziren trans emakumeak kolektibo batzuetan integratzeko, nahiz eta gaur egun

⁴ Geure egiten dugu Amaia Alvarezen definizioa: «Transfeminismoa subjektu feministaren aniztasunaz jabetzeko behar politikoa da. Halaber, feminismoa bizirik eta martxan dagoen praktika eta teoria sorta bat dela erakutsi nahi du, zapalkuntza eta egoera ugari salatzen datorrena. Hortaz, «*transgeneroa eta feminismoa*» adieraztera datorren transfeminismoa batuketara hutsa baino harantzago doan egitasmoa da; feminismoaren erronka berriak eta *gorputza*, *generoa* eta *desiraren* inguruko diskurtso hegemonikoaren aurreko erresistentziak elkarrekin eta aliantzen bidez antolatuzko proposamena egiten du, horretan diharduten beste kolektibo batzuekin batera» (2013: 139-140).

badirudien nahikoa onartua dagoela. Gaur egunean, ordea, trans gizon bezala bizi diren feminista sentitzen direnen inklusioan legoke eztabaida (Azpiazu, 2012: 16).

Transfeminismoa subjektu feministaren aniztasunaz jabetzeko behar politikoa bada ere, eta, hein handi batean, oso berritzailea eta aberasgarria irizten badiogu ere, Teresa Maldonadoren (2010) hitzekin amaituko dugu subjektuaren inguruko galdera, eta eztabaida irekita utziko. Haren ustez esentzialismo baztertzaila guztietatik ihes egin behar dugu, biologizismoak ere alboratuz, «pero sin llegar tan lejos por ese camino que disolvamos el propio sujeto del feminismo (y, por tanto, la posibilidad del mismo). La lucha de las mujeres sigue siendo necesaria» (Maldonado, 2010: 65).

Horregatik azalduko ditugu ondorengo atalean maskulinitate alternatiiboak, askapen prozesu horretan laguntzen duten subjektuak izan direlako.

2.2. Gaiaren inguruko hainbat zertzelada

Jasotako arau eta jarrera multzo gisa definitzen dira genero rolak. Bete-kizun eta itxaropen multzo bat, zeina talde edo gizarte sistema jakin batean gizonezkoei eta emakumezkoei atxikitzen zaien. Gizonezkoak rol maskulinoarekin lotzen dira, hau da, jendartean prestigioa duen rol batekin eta alor publikoarekin identifikatzen dira. Ikuspegi hegemonikoaren arabera, gizonak sendoak, aktiboak, independenteak eta ausartak izatea espero da. Bestalde, emakumeak rol femeninoarekin lotu ohi dira, eta eremu pribatura (etxeko lanetara edota zaintzara) mugatzen diren prestigio gutxiko rolak izaten dituzte. Emakumeak sentiberak, pasiboak, mendekoak eta beldurtiak izatea espero da (Emakunde, 2008). Kontzeptu horietatik dator, hain zuzen, *feminitatea-maskulinitatea* dikotomia.

Kontzeptualizazio hori munduko lekurik gehienetan halaxe garatu da historian zehar, batez ere herrialde aurreratuetan; baina generoari⁵ atxikiri-ko binarismo sexual horretan, beste adiera askotan bezala, egiturazko arra-

⁵ Alvarez Uriaren definizioa geureganatzen dugu, zeinak generoa «sexuaren maila anatomiko eta fisiologikoen esangura sozial» gisa definitzen duen (2013: 288).

kalak agertzen hasi dira handik eta hemendik, alegia, rol horietatik espero zena hausten eta nahasten ari da:

A lo largo de la última década y definitivamente a comienzos del año 2000, los medios de comunicación se han hecho eco de un fenómeno sociológico que, si no es nuevo en el curso de la historia, sí que resulta novedoso por el alcance masivo y la atención que está recibiendo. El varón y la masculinidad están en crisis (Segarra eta Carabí, 2000:17).

Balirudike *homo faber* delakoak⁶ (Segarra eta Carabí, 2000) panorama berri horretan funtzionatzeko zailtasunak dituela: «Los hombres cuando no tienen medios para poder sentirse hombres «como es debido», intentan reafirmar su masculinidad a través de la violencia, y también experimentando ellos mismos situaciones de extrema violencia» (Carabí eta Armengol, 2008: 184).

Hala, alde batetik, testuinguru honek neomatxismoaren sorrera ekarri du, hau da, agintzeko ideologian jendarteak, komunikabideek eta hezkuntzak eraikitako gizasemearen haserre. Neomatxista ikusten ari da agindu zaionaren eta gertatzen ari denaren arteko iruzurra, batez ere feminismoaren gorakadak emakumeen aukera berdintasuna ahalbidetu duelako. Gale-
ra horren ondorioetako bat izan da, kasu askotan, genero indarkeriaz baliatzea 'bestea' desagerrarazteko: «Cuando los hombres no tienen éxito o están oprimidos, o son incompetentes de algún modo, la masculinidad se convierte en una cuestión más importante, central, crucial. Y, claro está, las mujeres son las que sufren por ello» (Gilmore, 2008: 43).

Bestalde, ordea, maskulinitate hegemonikoaren krisiaz haraindi doan krisia da maskulinitateena. Izan ere, maskulinitate berriek eta genero ikerketek⁷ bat egiten dute, batez ere, kontu honetan: biek diote krisiaren oinarrian gizonezkoek patriarkatuan, eurek ere, beren burua biktima gisa ikusten dutela. Eta krisi horretan krisi epistemologikoa dago. Gizonezkoak nahitaez boterearen esperientzian gizarteratzen dira. Generoaren ikuspegi

⁶ «Munduaren jabe den gizakia» esan nahi du, sortu edo egin egiten duena.

⁷ Jokin Azpiazuk ondo esplikatzan du garapen hau bere masterreko lanean (2012).

eta egiturak 5 urte bete baino lehen finkatzen dira umeen baitan; arrosaren eta urdinaren kodeak martxan dabilta. Arroza, zaintzarako, eta urdina, lanerako. Mutilek gutxi ikusiko dute arrosatik; erabat deabrutua egongo da; neskek, aldiz, lan mundura hurbiltzeko, beharrezkoa izango dute urdintzea. Beraz, botere kontu hauetan gizonaek ezin dira feminizatu; hobeto ikusia dago emakumeak maskulinizatzea. Halaber, gizonen 0 joerako heziketa emozionala dute, hau da, sentimenduak ezkatuzera, ukatzera eta erlatibizatuzera bideratutako heziketan haziko dira, bakardade maskulinoan (Lomas, 2004).

Gorago aipatu ditugun ezaugarri psikosozial horietan edota mikromatxismoetan (Bonino, 1995) eroso sentitzen ez diren maskulinitate berri alternatiboak sortu dira azken urteotan (Bonino, 2000; Bergara, Riviera eta Baccate, 2008). Neomatxismoari aurre eginez eta emakumeen borrokarekin bat etorrira, aitatasun berriak, zaintza partekatua eta etxeko lanak bere egiten hasi diren maskulinitate berriak agertzen hasi dira. Maskulinitate horiek ez dira sexistak, ezta arrazistak, ezta homofoboak ere, emakumeekin, arraza gutxituekin eta homosexualekin nahiz lesbianekin hitz eginez eraikiak dira: maskulinitatearen kode tradizionalak berrirakurtzearen eta birpentsatzearen ondorio dira. Maskulinitate berri horiek argi daukate genero simetriak, emakumeentzat ez ezik, gizonaentzat ere onura besterik ez duela ekarriko: «Se identifican con las causas feministas y han luchado al lado de las mujeres porque han reconocido que ese modelo de masculinidad no sólo las oprime a ellas sino también, a ellos» (Valdés eta Olavarría *apud* Martorell 2012: 188).

Chodorow-ek (1984) seme-alaben zaintza partekatua proposatzen zuen estrategia politiko gisa, genero asimetria gainditzeko eta berdintasuna bermatzeko; sinetsia zegoen emakume berria aitatasun berrien ondorioa izango zela. Hona hemen David Leverenzek hitzak: «Me di cuenta de que la paternidad me estaba cambiando y me alejaba del modo en que la masculinidad me había conformado, especialmente de manera competitiva en el ámbito público» (Leverenz *apud* Carabí eta Armengol, 2008: 71).

Maskulinitate berri horiez gain, beste batzuk ere badira, maskulinitate disidente deritzenak, zeinak *gay* maskulinitateetan (Azpiazu, 2012) edota

maskulinitate femeninoetan (Halberstam, 2008; Platero, 2009) oinarritzen diren. Maskulinitate disidente hauek inperialismo kulturalari aurre egiteko sorturiko *queer* gizarte mugimenduaren eremuan ulertu behar dira; *marikoi*, *joxe-joxepa*, *arraroa* kontzeptuaren barruan, alegia⁸. Eta, hala, binarismoa, hau da, feminitatea eta maskulinitatea, bi mutur izan ordez, *continuum* bateko erreferentzia bilakatuko lirateke⁹, non identitate anitz eta nahastuak ikusteko aukera sortuko litzatekeen:

Mientras exista la distinción entre lo doméstico y lo público, lo privado y lo público, mientras tengamos ese binomio, el espacio seguirá siendo femenino y masculino. Por lo tanto, uno de los objetivos del feminismo y de los estudios de las masculinidades tiene que ser la destrucción de esas oposiciones, no tan sólo integrar a los hombres en la esfera doméstica y a las mujeres en la pública, sino crear más opciones (Carabí eta Armengol, 2008: 94).

Beraz, batetik, maskulinitate hegemonikoak ditugu eta, bestetik, horren krisiaren ondorioz emakumearen askapenaren aldeko borrokarekin bat egingen duten maskulinitate berri alternatiboak¹⁰. Artikulu honetan gizontasun hegemonikoaren eredu horretan gertatu diren arrakalak aztertuko ditugu.

⁸ *Queer* kontzeptuaz gehiago jakiteko jo Javier Sáezen (2013: 203-220) artikulura, eta horren garapena euskal literaturan ezagutzeko, ikus Ibon Egañak koordinatutako *Desira desordenatuak. Queer irakurketak (euskal) literaturaz* (2010) artikulua bilduma.

⁹ Bide horretan, feminitatearen eta maskulinitatearen bi muturrak deseraikitze aldera, genero ariketa ezin interesgarriago bat eskaintzen digu Virginie Despentesek (2007), zeinak alderdi itsusitik hitz egiten duela dioen, hots, emakume itsusientzat, zaharrentzat, mari-mutilentzat, pottor-lehorrentzat, larrua jotzeko inork nahi ez dituen *infolable*entzat, histerikoentzat: neska onaren merkatutik baztertutako guztientzat. Baina Despentesek gizezkoentzat ere hitz egiten du, inor babesteko gogorik ez daukatenentzat, babestu nahi baina asmatzen ez dutenentzat, borrokan ez dakitenentzat, negar erraz egiten dutenentzat, anbizio handikoak edo lehiakorak ez direnentzat, zakil handia ez daukatenentzat, erasotzaileak ez direnentzat, lotsatuentzat, hauskorrentzat, lanera joan baino etxeko lanak egin nahiago dutenentzat, burusoilentzat, gustatzeko pobreegi direnentzat, atzetik hartzeko gogoz daudenentzat.

¹⁰ Azken talde horretan, maskulinitate heterosexualak, gay maskulinitateak eta maskulinitate femeninoak bereizi ditugu. Esan behar da kontzeptualizazio hau oso modu diferentean uler daitekeela, baina guk gisa honetara planteatu nahi izan dugu, ikerketa tresnak errazago proposatzearen, literatur testuen azterketa emankorragoa izango delakoan.

3. Metodologia

Sarreran aipatu bezala, Lizardi Saria jaso duten narrazioak aztertzean pertsonaiengan jarriko dugu arreta, haien bidez transmititzen zaizkigun jokabideak eta izaerak hobeto ezagutzeko.

Pertsonaiaren trataera nolako izan den azaltzeko hiru joera nagusi bereiz daitezke literatur kritikaren historian: bata, diskurtsoaren barruko ikuskera (joera formalistak eta estrukturalistak); bigarrena, diskurtsoaz haraindikoa (joera psikologikoak eta soziologikoak); eta, hirugarrena, ikuskera semiotikoa, aurreko bi muturren erdibideko planteamendua egiten duena (Gutiérrez, 2002: 101-114).

Gure ustez, pertsonaiak testuko kategoria huts bezala aztertzeak ez du zentzurik, ez eta irakurketa psikologiko edota soziologiko soilak egiteak ere. Horregatik, alderdi metodologikoan pertsonaiak aztertzeko hiru alderdi hauek hautatu ditugu: batetik, pertsonaiek ekintzan duten funtzioaren araberako paradigma aktantziala (sintaxia), bestetik, pertsonaiek istorioan hartzen duten esanahia (semantika) eta, azkenik, pertsonaien erlazio sarean haien arteko harremanak nola garatzen diren ikusita, beren jarrera motak (pragmatika).

3.1. Paradigma aktantziala

Lehenik, paradigma aktantziala aztertuko dugu, narrazioak aurrera egiteko ekintza horretan parte hartu duten pertsonaiek edo indar abstraktuek zer funtzio betetzen duten jakin nahi dugulako. Ezagun denez, Greimasek garaturiko aktanteen eskemak sei eragile proposatzen ditu: subjektua, objektua, laguntzailea, aurkakoa, eragilea eta hartzailea. Horrela azaltzen du Lasartek:

Funtziorik nagusia subjektuak garatuko du, beste funtzio guztiak subjektuaren baitan mugitzen baitira. Subjektuak zerbait nahi du beti. Nahi edo helburu hori objektu bat da; bai pertsona bat, bai zerbait abstraktua. Eragileak subjektua objektua aurkitzera bultzatzen du. Horrela, laguntzailea azal daiteke, objektua lortzen lagun-

tzeko; edo aurkakoa azal daiteke, bideak nekezago bihurtzeko. Era-gileak objektu hau kasurik gehienetan subjektuarentzat bilatzen du. Hartzailea, beraz, kasu gehienetan subjektu bera da (2011: 46).

Guk eskema aktantzial horren aplikazioa egingo dugu, hiru narrazioetatik ondorioztatzen den egiturak maskulinitate berririk ote dagoen arakatzeko balioko digulakoan.

3.2. *Gizon* kategoria

Haur eta gazte literaturak bere produkzio sinbolikoaren bidez genero identitateak eta jarrerak bultza ditzake. Horretarako bi bide har ditzake: bata, errealitatean aurkitzen diren jokabideen erreprodukzioa eta, bestea, horien eraldatzea. Brígida M. Pastorek dioen bezala, sistemak egokitzen izan duen ereduaren balioak transmititu eta gorde dituzte haurrentzako kontakizunek denbora luzean zehar, genero bakoitzarentzat naturaltzat hartu izan diren irudiak bultzatuz, baina 90eko hamarkadatik aurrera eta batik bat milurteko berrian haurren imajinarioa birdefinitzen duten produktu testualak ere sortu dira (espainiar) haur eta gazte literaturan (2015: 306-308).

Gure corpuseko hiru obretan hori nola gauzatzen den ikusteko *gizon* kategoriaren trataera semantikoki aztertzea nahitaezkoa da, eta horretarako pertsonaien ezaugarriak *item* batzuen bidez neurtzea proposatzen dugu. Sarreran esan bezala, aldagai guztiak aukeratutako corpusean azalduko ez bada ere (protagonistak haurrak direnez, azken sei itemak ez ditugu aztertu-ko, agertzen ez direlako), iruditzen zaigu beste obra batzuetan maskulinitate motak aztertzeko baliagarriak izan daitezkeela.

Fitxa hau sortzeko unean, maskulinitate hegemonikoaren ezaugarriak izan ditugu gogoan, fikziozko pertsonaiek zein bide hartzen duten ikusteko. Maskulinitatearen eredu hori hartu dugu oinarri, alde batetik, tradizio literarioan halako pertsonaiak izan direlako nagusi eta, bestetik, maskulinitate mota eta jarrera ezberdinak horiekin konfrontazioan sortu direnez, horien jokamoldea neurtzeko baliagarria iruditzen zaigulako. Ikus dezagun, proposatzen ditugun *item* hauen bidez, ea maskulinitate hegemonikoaren jokamoldeak errepikatzen diren ala horietatik urruntzeko saiakerarik baden:

1. Boterea izatea
2. Emozioen kontrola izatea
3. Arrakasta izatea
4. Lehiakorra izatea
5. Indarkeria erabiltzea
6. Jarrera homofobikoak izatea
7. Autosufizientea izatea
8. Laguntzarik behar ez izatea
9. Eraginkorra izatea
10. Emakumeen gaineratik egotea
11. Ahotsa izatea
12. Bikote harremana osatzen dutenen generoa (heterosexualitatea eta homosexualitatea)
13. Familia babestea
14. Familia mantentzea
15. Lanbide mota (esparru publikoan ala pribatuan)
16. Potentzia sexuala izatea
17. Ideologia mota
18. Etxeko lanetan parte hartzea

3.3. **Pertsonaien arteko harremanak**

Narraziootan agertzen diren pertsonaiak gainerakoekin dituzten harremanen bidez ere definitzen direnez, egokia iruditu zaigu haien arteko harremanen garapenean pertsonaia horiek zer jarrera duten aztertzea.

4. Corpusaren azterketa

Joseba Sarrionandiak *Hitzen ondoezan* (1997) dioen bezala, haur literaturak hiru funtzio bete ditzake: bata, lo eginaraztea; bestea, amets eginaraztea; eta, azkena, ernaraztea. Hiru horietarik bi dira, gure iritziz, modu baikorrean ulertzekoak, unibertso literario berrietara bidaiatzeko parada eskaintzea (amets eginaraztea) eta aurkezten zaizkigun mundu horiekiko jarrera kritikoa bultzatzea (ernaraztea). Ildo horretan, gizartearen pitzadurak azalertzeko, egungo arazoez jarduteko, eta mundu ikuskera berrietara gerturatzeke, euskal haur eta gazte literaturako hiru obra hautatu ditugu: Mariasun Landaren *Alex* (1990), Patxi Zubizarretaren *Matias Ploff-en erabakiak* (1991) eta Imanol Azkueren *Kea airean bezala* (2006). Hiru sormen lan horietako pertsonaien bidez, arazo sozialen inguruan aritzeko beta izango dugu, ertz ezberdinetatik aritzen baitira gizartean arrunt edo ohikotzat ditugun jarrera eta pentsamoldeez. Beste hitz batzuekin esanda, pertsonaia horiek izango ditugu jomugan, haien diskurtso eta jokamoldeetatik abiatuta, zein maskulinitate mota irudikatzen duten ondorioztatzeko eta, bidean, ezinbestean, familia tradizionalari, edertasun kanonikoari, laguntasunari, indarkeriari eta hainbat gairi buruzko gogoetak agertuko dira, guztiek ere maskulinitateekin zerikusia duten neurrian.

Haur eta gazte literaturak, besteak beste, irudimenezko espazioa baliatzen du gizarteko zenbait joera erakusteko, horien alde edo kontra egiteko. Alabaina, gai jakin batekiko ikuspegia modu esplizituan edota inplizituan azaleratzen da narrazioan zehar, eta, horregatik, aldagai horiei antzemateko, jarrera kritikoa izan behar du irakurleak. Horrek berebiziko garrantzia dauka HGL-z dihardugunean, irakurlearen gaitasunen arabera erauziko baititu istorioetako mezu ideologikoak, eta, Xabier Etxaniz eta Maite Mendiburuk esan bezala, «argi eta garbi dago testu guztietan, nahita edo nahigabe, nolabaiteko gizarte mota isladatzen dela; molabaiteko (sic) ideologia azaltzen dela, mundua ikusteko ikuspegi bat» (1990: 88).

Horri guztiari begira, 90eko hamarkadako bi obra eta 2006ko beste bat aztertuko ditugu, maskulinitate ikuspegitik zer pertsonaia eredu ematen den jabetzeko, batez ere 80ko hamarkadako bost libururen azterketa egin ostean, Xabier Etxaniz eta Maite Mendiburuk hauxe ondorioztatu baitzuz-

ten: garai hartako «euskal haur literatura sexista d[el]a» (1990: 90) eta «ezer gutxi dagoela gure gizarteaz, oraingo familiatan dauden arazoei buruz, gaurengungo neska-mutilen errealitateaz edo antzeko gaietaz» (*ibid.*, 89). Egoera ez da askoz hobea 1994ko uzta aztertuz gero. Izan ere, urte horretako «(...) produkzio osoa hartuta, oso irudi markatua ematen da lan banaketari buruz. Gizonezkoek egiten dute lan ordaindua kasu gehienetan eta gainera gizonezkoena da boterea. Emakumeek lan egin dezakete, baina normalean etxean geratzen dira etxeko lanak egiten. Oso kasu bakanetan ageri zaizkigu lan egiten duten emakumeak eta hauek normalean irakasleak (andereñoak) edo dendariak izaten dira» (Etxaniz, 2001: 157).

Haur literaturan genero ikuspegitik hiru ildo bereizten dituzte Amelia Barkin, Miren Guillo eta Gema Lasartek: batetik, narrazio militantea duena, hau da, gai konkretu bat lantzeko bide berria eskaintzen duena, esaterako *Eta zer?* bildumako zenbait obratakoa; bestetik, eredu tradizionala jarraitzen duena; eta azkenik, literatur balioa duena, zeinetan aniztasuna paisaiaren ezaugarri den, eta ez gatazka iturri. Azken eredu hori da interesgarriena, balio literarioa mantenduz, eredu ezberdinak zeharka sartzea baita genero berdintasunerako eta aniztasunerako eraginkorra (Barkin, Guillo, Lasarte, 2015).

Sorkuntza lanek eskaintzen dutena gorabehera, irakurleen esperientzia sozio-literarioak ere eragiten du obren interpretazioan, eta, ildo horretan, Amelia Barkinek testu literarioetako irudikapenei beste inertzia bat gehitzen die, umek etxetik edota gizartetik ekartzen dituen kodeena hain zuzen, eta horren aurrean literatur bitartekariak sozializazioaren bidez haurrek barneratu dituzten eskema bitar eta heterozentristak deskodetzen lagundu behar dutela uste du (Barkin, Guillo, Lasarte, 2015).

Finen, ikusten da egun genero berdintasunaren inguruko diskurtsoa aurreratua egon arren, jendartea eta HGL atzerago dabilzala. Pertsonaiak aldatzen ari dira, emakumezko pertsonaiak areagotzen ari dira eta kasu askotan ezaugarri maskulinoak oso femeninoak direnekin nahasturik irudikatzen dira¹¹. Aitzitik, oraindik ere eskola liburutegietako liburuetao prota-

¹¹ Haatik, egia da batik bat emakume protagonisten maskulinizazio prozesua gertatzen ari dela. Agian, teoria feministak dioten bezala, genero aniztasunari mesede handiago egiten dio gizonezko

gonisten % 30 besterik ez da emakumezkoa (Lasarte, 2013) eta, gainera, Barkinen arabera, irakurle mutikoez gizonetako protagonistak maite dituzte (Barkin, Guillo, Lasarte, 2015).

Horrenbestez, generoaren ikuspegitik, HGL-ko joera orokorrak eta euskal HGL-ko panorama zehatza ezagututa, gure corpuseko pertsonaien erakuntza eta irudikapena nolakoa den ikusiko dugu, haien minetan eta esperientzietan arakatu. Has gaitezen, bada, hurrenkera kronologikoan, Alexen abenturen berri ematen, Matias Ploffen ibilerak ezagutzen, eta Lionelen kezkek konpartitzen. Modu horretan, pertsonaiengan antzematen diren ezberdintasunek gizartea aldatu ahala sortu diren kezkei erantzuten dietela jabetuko gara. Izan ere, aztergai ditugun obretan ikusiko den bezala, 90eko hamarkadatik 2000ko hamarkadara bitartean badaude zenbait berrikuntza nabarmen, genero-rolen eraikuntzari dagokionez.

4.1. Alex, egunerokoa(re)n protagonista

Obra honetako pertsonaia nagusia izenburuko Alex dugu. Protagonista da, berak hala nahi ez badu ere, ez baitzaio atentzioa ematea gustatzen. Haren guraso abenturazaleen desiraren aurka, kontrako norabidean eraiki du bere nortasuna, anti-abenturazalea izanik (halaxe dio ironikoki bere egunerokoa: «(...) abenturazale amorratuen sementa naiz eta horrek asko markatu du nire bizitza», 6). Bizitza, baina, apetatsua da, pertsonaiak ahalmen berezi bat baitu: epe laburrean etorkizuna ikusteko gaitasuna. Horri esker lapurreta bat ekidin eta bere lagun Nina onik atera eta haren gurasoen laguna den Mikel tabernariaren negozioa salbatuko du, eta ezustean heroi bilakatuko da bere gelakideentzat eta gurasoentzat. Gertaera horrek, baina, ospitalean egotera behartuko du, lapurrak buruan jo eta konorterik gabe utziko duelako mutila.

protagonisten feminizazioak, edota bi alderdiak subertitzeak, eta sinbiosian edota sinergian jartzeak. Kezkagarria da fikziozko literatur pertsonaia femeninoetan joera androzentrikoak kausitzea eta gizonetako pertsonaiekin aldez kontrako biderik egiten ez ikustea, dikotomiarekin behingoz ez apurtzea, eta aniztasunaren aldeko proposamenak urriak izatea (Lasarte, 2017).

Ez-leku gisa uler daitekeen ospitaleko gelatik, Alexek sentitzen duenaren berri ematen du, lehenengo pertsona baliatuz irakurlea haren behar eta sentipenetara gerturatzeko. Egunerokoa da bere ezinegonak azaleratzeko espazioa, eta hortxe husten ditu bere kezken inguruko gogoetak. Hortaz, irakurleak soilik jakingo ditu ardura horiek, modu pribatuan kontatzen baititu: «Mikelen tabernan lapur hura sartu zenetik ez dut Ninaren berririk eta horrek tristetzen nau» (8). Jendaurrean ezkutatu egiten ditu poz eta maitasun sentimenduak: «(...) Margak xake-aula ekarri zidanean egundoko poza sentitu nuen, bihotza saltoka jarri zitzaidan (...) baina disimulatu egin nuen, eta berriro galdezka hasi nintzaion ea zergatik ezin nuen Nina ospitalera ekarri» (15). Badirudi gizartean sentimenduak erakustea ez dela ohikoa, edo lotsagarria gertatzen zaiola. Horrek badu nolabait bere ahalmen bereziarekin zerikusirik; izan ere, gaitasun horri buruz gurasoekin hitz egin izan duenean, ez diote sinetsi, eta adarra jo diotenez, gai hori berriro ez ateratzea deliberatuko du, gainerako pertsonaiekin mesfidatia izateraino: «Bai, zeren nik batzuetan etorkizuna ikusten baitut. Txikitandik gertatzen zaidan fenomeno da, baina jadanik ez diot ia inori nire sekretua azaltzen» (19). Harik eta konfiantza ematen dion pertsona aurkituko duen arte: «(...) [Ninari] den-dena esaten nion, nik ez dakit oraindik zergatik, eta berak ulertzen ninduen (..)» (27). Bi emakumezko dira konfiantza hori lortuko dutenak: Kontxesi andereñoa eta Nina eskolakidea. Lehenengoak, bere gaitasunean sinetsita, zorteduna dela esaten dio, eta horrela Alexek bere buruarenganako konfiantza berreskuratuko du. Bigarrenak Alexen antzeko egoera bizi du: eskolan ez du lagunarte zabalik eta bakarrik ibiltzera ohitua dago, ezintasun fisiko bat dela-eta. Horixe da bi pertsonaiak batzen dituen, ezberdina izatea, «arraroak» izatea. Baina, denborarekin, Ninaren oztopo hori modu positiboan ikusteko gai izango da Alex: «Hasieran, arraroa egiten zitzaidan herren baten ondoan joatea; orain, (...) grazia egiten dit oso ibile-ra berezia duelako, oso airosoa, tramankulu eta guzti» (14).

Alexek badaki zer den gainerakoen begietara bitxia izatea. Baina ezberdintasun hori zer parametroren arabera neurtzen den aztertzen badugu, jabetuko gara *arraro* izate hori jarrera homofobikoei lotuta dagoela, Alex izendatzeko izengoitiak ez baitira nahi gabe hautatutakoak: «[Txantxo gelakideak] Oiloa, maritxika eta abar ere deitzen dit nirekin haserretzen de-

nean» (17). Haren gelakideek, baina, lapurretan Alexek izandako jokaeraren ondoren, ausarta dela pentsatu eta ordura arte haientzat «txakur berdea» zen horretaz harro daudela adieraziko dute: «(...) xakean eskolako txapelduna geratu nintzenetik ahaztu egin zitzaien [«txakur berdea» izen-goiti] hura eta (...) Orain ere, esan didatenez, nire gelakoak oso harro daude nirekin topo baten lapurketa galarazi dudalako eta egunkarian agertu naizelako» (17). Ausardia, ordea, ez da bere ezaugarria, haiek uste dutenaren kontra: «Baliente hitza etengabe entzuten ari naiz azken egun hauetan eta ni, edozer gauza izango naiz baina balientea ez. Nina ere ez» (16-17).

Hasiera batean paradoxikoa dirudien arren, paradigma aktantzialaren arabera deskribatuz gero, Alex ekintzaren subjektua dela esan beharrean gaude, bere burua anti-ekintzailatzat izanagatik. Gertaeraren eragilea Alexek Ninarekiko harremanari (eta zehazkiago, maitasunari) eusteko desirada, eta ekintzaren objektua Ninarekin egoteko nahia eta maite duela esateko gogoia. Ondorioz, hartzailea Alex bera da, erlazio horren onuraduna izan daitekeelako. Ama (gertatutakoa egunerokoan idaztera bultzatzen duelako) eta Marga erizaina (Ninarekin egon ezin daitekeenez, harekin gutun bidez komunikatzera bultzatzen duelako) dira desiratutako hori lortzen laguntzen diotenak, biek ala biek Alexek gertatu zein sentitutakoa egunerokoan kontatzera animatzen dutelako. Bestalde, ekintza narratiboak bi zati dituenek (bata gutuna bera idaztea, eta, bestea, gutuna bidaltzea), Mikel tabernaria ere laguntzaile gisa definienezake, bera baita gutuna Ninari helaraziko diona. Bide horretan oztopoa, aurkaria, ospitaleko arauak izango lirateke, ez diotelako Alexi Ninarekin egoten uzten. Hein batean, ordea, lapurra ere izan liteke aurkaria, haren kontra borroka egiteagatik baitago ospitalean Alex.

Kontakizunetako narratzailearen ezaugarriak kontuan hartuz, irakurlea berehala jabetzen da haren bereizgarriek maskulinitate hegemonikoaren eredu apurtzen dutela. Alexen gelako mutil taldeak eta Alexek ez dute bata bestearrekin zerikusirik. Gelakideen jarrera oso maskulinoa da, hegemoniaren araberakoa gehientsuetan. Horrela, adibidez, parkean daudela, mutilek jolasik beldurgarri eta arriskutsuenetan ibiltzeko gogoia dute; Alexi, berriz, ez zaizkio halakoak atsegin: «Hara [Igeldoko parkera] ailegatu bezain pronto nire gelako mutilak «montaña rusa»ra abiatu ziren korrika, baina nik ez ditut

gora eta behera ibili behar bortitz horiek agoantatzen» (24). Gustuen arabeko hautuak, bere sinpletasunean, ezer adierazten ez duela pentsa badezakegu ere, presente izan behar dugu mutil horien nahiak askotan gizarteak mugatutako eta bideratutako gogoen arabera eraikiak direla eta, hortaz, ausardia neurtzeko bidea ere izan daitezkeela. Bestalde, ildo berean, Alexek ez du aitaren eskaladarako zaletasuna konpartitzen: «Eta gogoratzen dut orduan, beste askotan bezala, aitak zera marmartu zuela: «Ume honek ez du ematen nire semea denik...» (32). Indar fisikoa bainoago, nahiago du gaitasun intelektuala eskatzen duen xakean aritu. Are gehiago, tabernako lapurretan bortxa erabiltzen denean, bera ez da gai indarkeriaz erantzuteko, eta beldurraren eraginez, dardarka hasten da: «Gaizkilea bueltatu egin zen eta eskuan nera-man pioletari begira geratu zitzaion, nire belaunak txarlestona dantzatzen hasten ziren bitartean...» (33). Ez du indarkeriaren erabilera ulertzen, zentzugabea iruditzen zaio: «Gero autotxokeetara zuzendu ziren [gelako mutilak] eta han aspertzen hasi nintzen ez baitut inoiz ulertu jendea elkarri bultzaka eta kolpeka, mina hartuz, nola diberti daitekeen...» (24). Bertan jolasean ibili orde, lasaitasuna bilatzen du txalupatxoak dabiltzan lakuan.

Alexen eredia, beraz, maskulinitate alternatiboarena da. Rol femeninoekin lotu ohi diren ezaugarriak ditu (sentibera da, beldurtia, anti-abenturoa, ez ditu bere sentimenduak guztiz kontrolatzen, etab.). Gainerako pertsonaia batzuen parean, maskulinitate hegemonikoaren ezaugarriak iraultzen ditu, aitaren eta laguneren joerak konpartitzen ez dituela erakutsiz. Bi maskulinitate mota horiek *continuum* bateko muturrak direnez, esan liteke Alexen gustuak, erabakiak, jokabideak, etab. ez direla beti ohartuki egindako gogoeta baten emaitza, batzuetan gizartearen gehiengoak jarraitzen dituen jarrerak ere bereganatuta dituela antzematen baitzaio: batetik, Ninari bikote harremana osatzeko proposamena egiten dionean, adibidez, bere ametsa harekin ezkontzea dela ematen du. Une horretan gizartearen ahotsa nabarmentzen da, zeinak adierazten duen ezkontzea dela maitasunaren adierazlerik gorena; bestetik, ez da gai bere sentipenak jendaurrean adierazteko, eta bere sentimenduak eguneroko batean azaleratzen ditu. Isilpean gorde behar hori gizonezkoek esparru publikoan sentimenduak adierazteko ohitura faltarekin lotua dago, are gehiago maitasun gaiak badira: «(...) gainera Ninari idaztea oso zaila egiten zait» (16).

4.2. Matias Ploff-en erabakiak: gizentasuna onartzeko bide aldapatsua

Lan honetako protagonista ere izenburuan agertzen zaiguna da –Matias–, bere denbora gimnasiako eskolak saihesteko estrategien bila ematen duen mutil lodia. Izenburuan irakurleak pentsa dezakeenaren kontra, lehenengo pertsonan idatzitako kontaketa da, narratzaile-protagonistak gertaearen bere ikuspegia ematen digu, bere itxura fisikoak erabaki batzuk hartzera behartzen baitu:

(...) gimnasia orduari berealdiko gorrotoa nion, ezer baino gehiago horixe gorrotatzen nuen. Ibiltzea-eta gustukoa nuen, izango ez nuen ba, baina astiro-astiro eta inongo presarik gabe; korrika ibili behar zoro hura, ostera, nire hirurogeitaka kilorekin eta arnasa hartu ezinik... hori gehiegixto zen eta halabeharrez, ez nik hala nahita, sastraka artean ezkutatu behar izaten nuen (361).

Lehenengo urratsa, beraz, gimnasiako klasean igo beharreko aldapari iskin egiteko, heziketa fisikoko klasearen ardura duen Urteaga ikaslearekin egindako tratua da. Hori da, hain zuzen, hurrengo ekintza katearen abiapuntua. Ikasgelako norbaitek, ordea, hitzarmen horren berri emango dio don Romualdo irakasleari, eta haren zigorra jasan beharko dute Urteagak eta Matiasek. Zigorrak lotura zuzena du protagonistaren ahulgune nagusiarekin: baraurik egon beharko du arratsaldera arte. Matiasek, orduan, egoera horrek beste okerrago batera eramango duela pentsatzen du: «Ez nuen pentsatu ere egin nahi amaren erreakzioaz, orduan bai barau egin behar, gutxienez hilabetean egon beharko nuen txokolaterik probatu ere egin gabe. Eta aita..., hobe ez pentsatzea, a ze oilo ipurdia atera zitzaidan!» (368).

Aipuan ikusten denez, gurasoak gertatutakoaren jakitun izatean etorriko zaionak kezkatzen du, amak irakaslearen zigorra hanpatuko duelako, baina, batez ere, aitaren irudi agintari eta zigortzailearen beldur delako. Hala eta guztiz ere, errealitatera bueltatuz, egoeraren alderdi positiboa ikusten saiatzen da Matias: «Hala ere, zer arraio, eguerdi hartako barauak kalte baino gehiago on egingo zidan. Modu aproposa zen erabakitako erregimena marxan jartzeko» (368). Haren bizimodua guztiz baldintzatzen duen ezaugarria da loditasuna, eta horrekin kezkatuta dago hasiera-hasieratik. Hori de-

la-eta, gizentasunari aurre egin eta hura gainditu behar duela pentsatzen du, ez soilik lagunarte handirik ez duelako, baizik eta gimnasia ikasgaia gainditu behar duelako, eta itxura fisiko horrek neskekin egotea eragozten diolako (haren ustez, neskek ez dutelako horrelako gorputza duen mutilik nahi bikotekidetzat): «Gimnasia kate eta gero, neskekin, seguru asko kale egingo duzu» (364) esaten dio bere buruari. Beraz, arazo fisikotik haratago, harremanetarako ere arazo bat da berarentzat gizentasuna.

Itxura fisikoak gainerako ikaskideekiko menpekotasuna dakarkio Matias. Ez da gai hari burla egiten dietenei aurre egiteko, harik eta Urteagaren laguntza jasoko duen arte. Zigorraz errukiturik, Urteagak ogitarteko bat emango dio Matiasi ezkutuan, eta orduz geroztik mutila sendotu egingo da, biziberritu, bere buruarenganako konfiantza handiagoa lortuko du eta, Urteagari mesedea itzultzearekin bat, iseka egin eta indarkeriaz kontra egingo dion Aldanondori ziria sartzea erabakiko du. Izan ere, ikaskide horren aginduz, matematikako azterketa lapurtu behar zuen berari emateko, ez bazuen zigor fisiko makurra jasan nahi. Halaxe esaten dio Aldanondok Matiasi:

(...) puzkailuaren jolasa frogatuko diat hirekin, horrela beharbada ez duk Altzagarateraino igotzeko arazorik izango, globo baten antzeria igoko haiz-eta. (...) gose izango haizela pentsatzen dudanez, ez ezak galdu ohar hau, gero nire aurrean merienda gisa jango duk-eta. Denbora ez daukak sobra, beraz, azti ibili (376).

Aldanondo da gelako liderra, boterea indarkeriaz aritzeko eta gainerakoak beldurtzeko erabiltzen duena. Bihurrikeriatan ez dabil bera bakarrik, bi jarraitzaile fin ere baditu: Uhartea eta Zufi, zeintzuek narrazio osoan zehar ez duten ezer esaten, eta berari men egiteko funtzioa duten bi pertsonaia isil gisa agertzen diren.

Egoera hori izanda ere, Matiasek hartutako erabakiak bere jarrera ez ezik, bizimodua ere aldatuko dio: Aldanondori pasako dion azterketa ez da egun hartan egin beharrekoa, eta, beraz, erantzunak ez dira zuzenak izango. Istoria sinesgarria izan dadin, Matiasek berak ere ez du azterketa gaindituko, eta harriturik agertuko da hiru ikaskideen aurrean. Urteagari, aldiz, erantzun egokiak ezkutuki eman eta gero, azterketa gaindituzat geldituko da: «Ez dut ukatuko: kostata gauzatu nuen nire erabakia astearte arratsalde

hartan, baina behin hura gauzaturik, harro sentitu nintzen, harro eta izebarenean meriendatu ostean bezain pozik» (382). Irakurlea jabetuko zenez, haren asetze maila psikologikoa beti fisikoki edo biologikoki beteta egotearekin konparatzen du. Hori da bere neurgailu eta ardatz.

Aipatutako ezaugarriak kontuan hartuz, beraz, bi pertsonaia nagusi horien arteko dikotomia garbia da, batez ere gizon kategoriaren parametroetan neurtuz gero, boterearen eta indarkeriaren erabilera zein emozioen kontrola oso ezberdina baita bien artean. Aldanondok, bere aginteari eusteko, guztien gainetik dagoela erakutsi behar du, eta horretarako azterketa gainditu eta bere jarraitzaile taldea izan behar du. Indarkeria erabiliz gainerako ikaskideen zein eskolakideen errespetua (edo, hobeto esanda, beldurra) irabaziko du. Matiasek une jakin batean soilik du boterea, hain zuzen ere, azterketa bere esku dagoenean. Baina egiten duen erabilera aginte nagusia duenaren kontra jotzeko denez, boteredunaren kontrako estrategia gisa ulertzen da. Zentzu horretan, Aldanondok kontrolpean du dena, emozioak barne; Matias, ordea, egoera deserosoak sortutako urduritasun eta larritasunak jota dago: «[Azterketa] Hura hartu eta dardara batean aldendu nintzen inguru hartatik, izan ere irakaslearen mahaia betiere sakratu samarra izaten baita» (381).

Bestalde, ikaskideak izendatzeko, abizenak erabiltzen dira beti: (Matias) Arizmendi, Uharte, Aldanondo, Zufi eta (Mielmari) Urteaga. Haatik, Urteagak egindako mesedeari erantzunez, ogitartekoa eskaintzen dion unetik Matiasek bere izenez deitzen dio, pertsonaia harekiko sentitu duen gertutasunaren seinale: «(...) pentsatu nuen hura zela bere izenez deitzen nion lehendabiziko aldia: Mielmari. Eta halaxe deitzea erabaki nuen handik aurrera» (370). Alabaina, Matiasek bi ezizen ditu: *Irrintzi* eta *Ploff*. Lehenengo bere jateko grinarekin loturik dago: «Oso maiz, atsedendietan-eta, «Goseak irrintzika nago» esaten omen nuen, eta hortixe zetorkidan ezizena. Ploff, ostera, Aldasoro astakirten hark bakarrik esaten zidan, eta berak jakingo du zergatik» (378). Bigarren hori istorioaren amaieran jakiten da, Aldanondori ziria sartu ondoren: «Eta nire aldamenetik igaro zenean, barre gaiztoa egin eta honela esan zidan: 'Matias, egunen batean lehertu eta ploff egingo duk'. Baina nik ez nion kasurik egin. Ez zuen merezi» (391). Deitura onomatopeiko horrek, beraz, gizentasunari egiten dio erreferentzia, gorputz

heziketako aldapa igotzean eztanda egingo duela eta ezinean geratuko dela adierazteko.

Kontakizun horretan, paradigma aktantzialaren arabera aztertuz gero, nabarmena da ekintzaren subjektuarengan, Matiasengan, eragiten duen indarra haren itxura fisikoa dela. Horren inguruan harilkatzen da istorio guztia. Eta ekintzaren objektua Matiasek bere gorputza onartzeko duen beharra da. Hartzailea Matias bera da, prozesu psikologikoaren onuraduna delako. Eta, hain zuzen ere, narrazioko inflexio puntu den erabakiak –Matiasek Aldanondori azterketa eredu okerra ematearena– erabat aldatuko du Matiasen bizimodua, bi norabidetan, bederen:

- a) Mielmari Urteaga bere lagun bilakatzen da, eta Matiasen gorputz heziketako ordua arinagoa bihurtzen da (eta, bide batez, osasuntsuagoa): «Mielmariren ondoan pozaren pozez nindoan. Oso desberdina da aldapak bakarrik edo adiskide on baten laguntzaz igotzea; bigarren kasu honetan ez dira hain nekosoak egiten» (389).
- b) Bere buruarekin seguruago sentitzen da, konfiantza irabazten du, gainerako isekak harengan eragiteko gaitasuna galtzeraino: «Eta nire aldamenetik igaro zenean [Aldanondo], barre gaitoa egin eta hone-la esan zidan: «Matias, egunen batean lehertu eta ploff egingo duk.» Baina nik ez nion kasurik ere egin. Ez zuen merezi» (391).

Azken batean, erritu inizatiko bat gogorarazten duen kontaketa da, zeinetan pertsonaiak proba batzuk gainditu behar dituen bere burua kokatu eta beragan sinesteko. Bide horretan, baina, Urteaga izaten du laguntzaile, bere laguntasunak bakarrik ez dagoela sentiarazi eta bizitza beste modu batera ikusteko aukera emango diolako. Horren erakusgarri da Matiasek amaieran sentitzen duena, Mielmarik asteburuko plan batera gonbidatzen duenean: «(...) orduan goiz hartako eguraldiaren antzera jarri nintzen, pozik eta irribarretsu, txokolate asko duen ogitarteko bat bezala» (392). Azkenik, narrazioan aurkari funtzioa betetzen duena Matiasen loditasuna da, gizar-teak ezarritako edertasun kanonikoaren eredutik kanpo geratzen baita mutila, eta gimnasiako klaseetan arin ibiltzea eragozten dionez, eskola ordu horiek saihesteko tranpak egitera bultzatzen baitu.

Matias Ploff-en erabakiak eleberriak haur eta gazteen kezka iturri izan diren betidaniko gaiak ditu hizpide: itxura fisikoaren gehiegizko garrantzia, gizentasunak baldintzatutako bizitza bakartia, interesagatik gerturatzen diren lagunak, etab. Baina deigarri gertatzen dena deskribatzen duen hezkuntza sistema zaharkitua da; izan ere, 90eko hamarkadan sortutako istorio honetako gimnasia eta matematika irakaslea –don Romualdo– apaiza da, eta gaur egun ere halako ikastetxe erlijiosoak badiren arren, hain ohikoa ez den irakaskuntza mota aurkezten digu: lehenik eta behin, eskolako testuinguruan emakumezko bakar bat ere ez agertzeak, gizonezkoena soilik den eskola batez ari garela pentsatzera garamatza (pertsoneiaren ama da aipatzen den bakarra). Gainera, irakaskuntza metodologia zigorretan oinarritzen da, garai bateko hezkuntza sistemaren erretratua eginez, non Kimiko deitzen dioten irakasleak «belarrondoko eta muturrekoen formularekin konpontzen zuen basapiztiak (...)» (372); «Kimikoa aipatuta, ostera, don Romualdo askoz ere finagoa zela pentsatu nuen, hark dena puntu positibo eta negatiboekin konpontzen baitzuen» (373).

Orain arte aipatutako ezaugarriak kontuan izanda, beraz, ondoriozta genezake Aldanondok maskulinitate hegemonikoari dagozkion ezaugarri guztiak dituela: borrokarako prest dago beti, lehiakorra da, ez du laguntzarik behar, bera da lortu nahi duen hori gauzatzeko gai den bakarra eta bere lorpenak txalotuko dituen taldetxo bat dauka, eskolako monopolioa du eta, guztien aurrean nagusitasuna erakusteko, indarkeria erabiltzen du («Halako batean, beheko ikasmilako mutil bati bizikletaren puzkailua ipurtzulotik sartu eta ez da ba hura puzten hasi!», 378). Horren aurrean, bestelako jarrerara agertzen duen Matias daukagu, maskulinitate alternatiboetatik gertuago dagoena: bere itxurak baldintzatutako bizimodua daraman pertsonaia bakartia, sentimenduak irakurleari –irakurketak irau bitartean bere «entzule» izango denari– modu pribatuan adierazten dizkiona, sentikortasun literarioa duena (Enid Blytonen *Zazpi Sekretuen kluba* detektibe eleberri bildumaren irakurle amorratua da, hango pertsonaiak bere heroi literario direla erakusteraino), kirolzalea ez dena eta aldapan gora korrika egiteari zentzurik aurkitzen ez diona, agintearen kontra egiteko indarrak biltzen dituen, beldurra daukala adierazten duena, emozioak kontrolatzeko zailtasunak dituen («Eta ni are gehiago gorritu nintzen eta nekez eutsi nion

txiza egiteko gogoari eta ez nintzen ezertxo ere erantzuteko gauza izan», 366), etab. Tartean bigarren mailako pertsonaiak ditugu, batzuk (don Romualdo, esaterako) Aldanondoren bidetik eraikiak dira, eta, beste batzuk, berriz, Matiasen izaeratik gertuago daude (Urteaga, adibidez). Horrek, beraz, maskulinitatearen trataeran dagoen dikotomia indartzen du (hegemoniko vs alternatibo), betiere irakurketa bereizgarri positiboak eta eredugarriak dituen pertsonaia nagusiaren alde egitera bideraturik.

4.3. Kea airean bezala: ametsetako bidaiatik errealitatera

Aztergai ditugun hiru lanetatik haxe da guztietan ezberdinena, bai gaiaren trataerari dagokionez, baita pertsonaien eraketari eta haien arteko erlazioei dagokienez ere. Haatik, baditu gainerako bi obrekin antzekotasunak, besteak beste: narratzaile protagonista mutila da –bederatzi urteko Lionel izenekoa– eta bere bizi-esperientzia kontatzen digu, nitasunetik abiatuta.

Istorioaren abiapuntua Lionelek aitari ospitalean egiten dion bisita da. Hortik aurrera, Lionelek bere familiaren egoera kontatuko digu, gaur egungo gizartearen hainbat pitzadura agerian uzten dituela. Lionel bere arreba Krisekin bizi da harrera etxe batean, haien aitak buruko gaixotasuna baitu, esplizituki adierazten ez den alzheimerra: «Aita gaixorik dago. Burutik gaixo. Krisek esaten du buru barruko gauza batzuen korapiloak askatuta dituela, eta horregatik batzuetan ezin dituela ideiak elkarrekin behar bezala lotu. Eta arrazoi du» (24). Eritasunaren gorabeherak, ordea, ageriko egiten ditu: «Batzuetan ospitaletik abisua ematen diote Xabierri ez joateko bisitan. Esaten diote aita oso gaixo dagoela. Horrelakoetan, nik badakit, Krisek esanda, ez gintuzkeela ezagutu ere egingo» (25). Hala ere, ez dago dramarik, narrazioa oso modu neutroan eta errealistan kontatua dago. Sentimendu asko ageri dira, baina ez dago biktimizaziorik, ez eta gaixotasunaren inguruko taburik ere (eritasuna aipatzen ez bada ere, ez da gertatzen ari dena ulertzeko nahitaezkoa).

Lionelek aitaren promesa gogoan duela egiten duen hausnarketa da kontakizunaren ardatz:

Aitak beti esaten digu zerura eramango gaituela, «Hemendik irte-ten naizenean». (...) Esaten du eskuetatik helduko digula fuerte-fuerte, Krisi eta bioi, eta begiak itxita, gora eta gora egingo dugula hirurok, hegan, keak airean bezala. Hanken azpian ezer ez dugula sumatuko, lurrik ere ez, eta nahi dugun tokira joango garela elkarrekin (7).

Mutikoak, egoera hori noiz iritsiko zain, bere egunerokoaren nondik norakoak azalduko dizkigu, lehen lerrotik, baina oinak lurrean dituela beti. Oso pertsonaia sentibera da, bere arrebarekin duen harremanean antzeman daitekeenez: «Besarkatu egin ninduen [Krisek], makurtuta, eta nik bera ere bai, estu-estu» (12). Hain daude bat eginda, ezen askotan elkar ulertzeko hitzik ere ez duten behar, bata bestearen minaz jabetu eta konpartitzen baitute: «Ez genuen ezer ere esan. Ez ginen mugitu. Denbora dezente egon ginen horrela» (12); «Nik ez nion ezer galdetu eta berak ez zidan ezer erantzun» (13-14).

Bederatzi urte besterik izan ez arren, emozioak kontrolatzen saiatzen da eta kanporatu egiten ditu, bai bere egunerokoan (pribatuki), baita arrebarekin ere (ez hain pribatuki). Konturatzen da ezin duela gauza handirik egin bere etxea eta familia batuta izateko (aita, bere kasuan, ama ez baitu ezagutzen): «Zaila da imajinatzen gure etxea. Krisi eta biok etxe horretan gaude, baina ezin dut osatu irudia behar bezala (...) Horregatik, niretzat, errazagoa da ihes egitea. Ametsetan bada ere, nik urrutira joan nahi dut, alde egin, Krisekin» (18). Zentzu horretan, maskulinitate hegemonikoaren parame-troetan gertaera bati aurre egiteko joera badago, testuinguru berberean Lionelek ihes egin nahi du, egoerak gainezka egin eta ez delako horri eusteko gai sentitzen.

Horrez gain, amaren absentiak familia tradizionalaren eredia apurtzen du, nahiz eta Lionelek haren falta nabaritzen duen. Sentipen horren iturburua izan daiteke bi gurasoetako inor harengandik gertu ez izatea. Ama nor izan duen jakiteko grinak ere areagotzen dio min hori, eta bere jakiteko beharra gorde beharrean, Krisi galdetzen dizkio bere kezkek. Hark, baina, hamabost urteko neska izanda, nerabezaro bete-betean, amaren existentzia ukatzen dio, eta Lioneli kostatzen zaio hori onartzea: «Ama izan, izan genuen, noizbait, baina nik ez daukat gogoan, ez daukat bere oroitzapenik»

(32). Are gehiago, haren erreferentziarik ezean, ama idealizatzen du, eta babesa emango dion pertsona gisa definitzen du, horixe baita berak behar duena:

Askotan, lotan, beti amets berbera egiten dut: beso batzuek, zabalik, deitu egiten didate, eta hurbiltzen natzaieanean besarkatu egiten naute, eta ezpain gozo batzuek musu ematen didate masailean, eta gorputza gorputzaren kontra jarrita babesa eta beroa sentitzen dut (34-35).

Bere arrez gain, eguneroko bizimoduan duen erreferentzia nagusia gizonetzkoa da, izan ere, harrera etxeko zaintzaileak –Xabierrek– du haien ardura, eta Lionelek askotan aita baten gisa sentitu du:

Gure benetako aita Luis da. Aita ospitalean dago gaixo. Baina Xabier ere bada pixka bat gure aita. Xabier egoten da egunero gurekin eta zaintzen gaitu, Xabierri kontatzen dizkiogu egunean zehar gertatutakoak, Xabierrekin ondo pasatzen dugu... (8).

Aita baten betebeharrak zein diren argi adierazten du Lionelek aipu horretan. Alabaina, horrek ez du esan nahi bere aita maite ez duenik, eta hartaz mintzo denean amultsuki egiten du: «Oso irribarre polita dauka aitak, barrea eragiten duen horietakoa» (28).

Kontaktetan zehar etengabe nabaritzen da Lionelen desira zein den: babesa, maitasuna eta egonkortasuna lortzea. Eta hori familia baten baitan lortuko duela iruditzen zaio. Egoera horri aurre egiteko terapia gisa, baina, Kris arrebak ametsetako bidaia batean pentsatzeko esaten dio, eta horrela Kanadara bidaiatzen du, nahiz eta, amaieran ikusten denez, ez horrek, ez eta aitaren promesak («zerura elkarrekin hegan egiteak»), ez duten guztiz asebetetzen. Aita behar du, baina egunerokoan, haren ondoan: «Aitak hori esaten duenean, nik beti gauza bera pentsatzen dut: nik ez diodala lagundu nahi bidaia horretan. (...) Nik ez dut nahi zerura eramaterik. Inora joan gabe ere, uste dut egonean ere gustura egongo nintzatekeela, etxean, baina benetakoan, gure-gurean, (...)» (50-51).

Heldutasun maila handia erakusten du pertsonaia nagusiak istorio honetan, seguru aski bizitzaren gorabeherek zaildutako mutila delako. Haren desirak eta beharrak ez dira gainerako umeen antzekoak, bizipenak ere ezber-

dinak izan baititu. Horregatik, kontaketa ez dago ekintza handirik, plano psikologikoan mugitzen da gehienbat. Hortaz, paradigma aktantzialaren arabera, ekintzaren eragilea Lionelek familia egonkor batean bizitzeko duen nahia dela esan dezakegu. Ekintzaren subjektua Lionel bera da, berari sortutako sentimenduek bultzatuta kontaktzen baitizkigu familiak beragan sortzen dituen gabeziak eta pozak. Ekintzaren objektua Lionelen familia litzateke: Kris eta aita (baita, agian, ama ere, Lionelen desiren arabera). Hartzailea Lionel bera da, familia izatearen onuraduna izango litzatekeelako (baita gainerako sentitartekoak ere). Xabier da laguntzailea, Lionelen eguneroko bizitza ahalik eta arruntena izan dadin laguntzen duelako, baita anai-arrebak aitarengana eramaten dituelako ere. Krisek ere badu Lionelen desira lortzeko bidean zeresanik, haien arteko harremanak familiaren zati bat elkarturik dela eta haren babesa duela sentitzeko adina indar ematen baitio. Aurkaria aitaren gaixotasuna da, ospitalean egotera behartzen duelako eta haren seme-alabengandik berezita bizitzera kondenatzen duelako. Era berean, Lionelen ikuspegitik, amaren absentzia ere aurkari gisa identifika daiteke.

Kontaktaren tonuak eta gaiaren tratamenduak egoeraren laztasuna transmititzen diote irakurleari. Izenburuak iradoki bezala, kea airean desgertzen den gisan lausotzen dira Lionelen ametsak, poliki-poliki aienatzen dira. Hankak zeruan bainoago lurrean nahiago ditu, bere ingurukoekin batera.

Ondorioz, aipatu ditugun pertsonaia nagusiaren izaerak eta haren jarre-
rak ezohiko jokabideak eta pentsamoldeak azaleratzen dituzte, eta maskulinitate alternatiboetara gerturatzen. Pertsonaia maskulinoen genealogia bat ere badago –Luis (aita biologikoa), Xabier (harrera etxeko zaintzailea) eta Lionelen (semea) artean eraikitzen dena– eta agian hori da Lionelek familia tradizional baten beharra sentitzeko arrazoia: bere guraso ereduak gizonezkoak soilik izatea. Arrebaren presentziak eta harekin duen harreman onak ez dute amaren hutsunea betetzen, eta hura ez egotearen zioa ez jakiteak areagotu egiten dio hura hurbil izateko beharra. Gainera, autosufizientziaren aldetik, dependentzia afektiboa duela onartzen du pertsonaiak, eta gogo hori salbu (zeina tradiziozko familia baten beharraren isla den), gainerako ezaugarriek oso interesgarri bihurtzen dute lehoi gaztea, irakurlea gaur egun zenbait pertsonak bizi duten errealitatera hurbiltzen duela.

5. Ondorioak

Haur eta gazte literaturan, askotan, helduen literaturan gertatzen den bezala, gizarte batean naturaltzat hartzen diren hainbat jarrera eta pentsamolde nabarmentzen dira. Pertsonaien hitzek, haien jokaerek eta gertaerak ulertzeko moduak erakusten digute fikziozko gizarte horretan zer den ohi-koa eta zer ez. Hori dela-eta, maskulinitatearen ikuspuntutik, baieztza deza-kegu egon dela aldaketaren bat Xabier Etxanizek (2001) 1994ko euskal HGL-ko uzta aztertu ondoren lorturiko emaitzan (non gizon-emakume kategorien arteko dikotomia argia zen, emakumearen irudikapenak oso tradiziozialak eta sexistak ziren, emakumezkoen lanbideak kualifikatu gabeko ofizioak ziren, etab.).

Aztergai izan ditugun hiru obretan gizarte patriarkatuaren zenbait arrakala uzten dira agerian eta pertsonaien izaeraren eta portaeren bidez, pitzadura horiei buruzko gogoeta kritikoak egiten dira, gehienetan zeharbidez (Barkin, Guillo, Lasarte, 2015). Hiru lanetan aurkezten zaizkigun egoeretan pertsonaiak galdurik sentitzen dira, beren kezka eta gogoetetan murgilduta. Horregatik, irakurleari beren min edota desiren berri emateko, ahotsa altxatzen dute, kontaketa bera pertsonaien korapiloak askatzeko bidea izanik. Bakardadean eta bakardadeaz hitz egiten dute mutil hauek, gizarteak arbuaturiko naufragoak dira: Matiasek ez du lagunik, eta horren hutsunea asetzeko bere gorputza betetzen du; Alexen gaitasun bereziak eta sentiberatasunak ere ez dute lekurik eskolakideen artean eta horregatik dute arrarotzat; eta Lionel gurasorik gabe bizitzera kondenaturik dago. Guztiek lortzen dute aurrera egitea, bidean lagunak bat egiten dutelako (Matiasek eta Alexek), edota arrebaren babesa jasotzen duelako (Lionelek).

Formari dagokionez, hiru narrazioetako protagonistek beren bizipen pertsonalen kontaketa lehen pertsonan egiten dutela nabarmendu behar da, ezaugarri hori idazketa autobiografikoarekin partekatuz. Zentzu horretan, ausartzen gara esatera ez dela kasualitatea kontamolde hori baliatzea, batez ere kontuan hartzen badugu «(...) idazkera autobiografikoa dela oraindik zapalduta dauden taldeek beren arazo identitarioak konpontzeko erabiltzen duten adierazpen modurik erabiliena» (Lasarte, 2011: 68).

Horrez gain, gaiaren aldetik ere, emakumeek landutako tematika antzekoak jorratzen dituzte, batez ere *Alex* eta *Kea airean bezala* narrazioek:

(...) emakumeek landutako gai nagusiak hauek dira: identitatearen bilaketa oroimenaren bidez: inguru familiarra; niaren eta erreallitatearen arteko zatiketa; orainaren arbuioa eta etorkizunerako ezintasuna; barne eta kanpo espazioa; maitasunaren ideia erromantikoa; erotismoa eta homosexualitatea (debekua); aisialdia eta lan mundua, eta kanpoko munduari emaniko begiratu femeninoa (Lasarte, 2011: 75).

Egungo gizartean dauden eztabaidez jabetzeko eta gogoeta berriak sortzeko orduan euskal HGL-k bide luzea duen arren (Barkin, Guillo, Lasarte, 2015), pozgarria da irakurle txikiak eredu eta jarrera ezberdinak dituzten pertsonaiak topatu ahal izatea, zeren eta maskulinitate hegemonikoetatik ihes egiten duten maskulinitate berri horiek mundu ikuskera eta pentsamolde zabalago eta bidezkoagoetarako ateak irekitzen baitizkigute.

Bibliografia

ALONSO, I. (2010). *Erdigune literarioak irakaskuntzan*. Bilbo: UPV/EHU.

ALVAREZ URIA, A. (2013). «Euskal trans literarioak. Trans ezkutuen kartografia bat XX. mendeko euskal literaturan». CASTILLO Isabel eta Iratxe RETOLAZA (koord.). (2013). *Genero-arietak. Feminismoaren subjektuak*. Donostia: Edo. 139-163.

——— (2013). «Glosategia». CASTILLO I. eta RETOLAZA, I. (koord.). (2013). *Genero-arietak. Feminismoaren subjektuak*. Donostia: Edo. 279-308.

ARESTI, N. (2010). *Masculinidades en tela de juicio: hombres y género en el primer tercio del siglo XX*. Madril: Cátedra.

AZPIAZU, J. (2012). *Gizon taldeak eta maskulinitatearen inguruko diskurtsoak: EAE-ko talde batzueganako hurbilpena*. EHU. Online: https://addi.ehu.es/bitstream/10810/15790/1/Gizon_Taldeak_Eta_Maskulinitatearen_Inguruko_Diskurtsoak.pdf [kontsulta: 2016-05-24].

BARKIN, A.; GUILLO, M. eta LASARTE, G. (2015). «Genero-berdintasuna HGLn mahai-ingurua», *Behinola* 32 , 12-32

BOBES, C. (1994). *La novela*. Madril: Síntesis.

BONINO, L. (1995). «Desvelando los micromachismos en la vida conyugal». CORSI, J. (arg.) *Violencia masculina en la pareja. Una aproximación al diagnóstico y a los modelos de intervención*. Buenos Aires: Paidós. 192-208.

BONINO, L. (2000). «Varones, género y salud mental. Deconstruyendo la «normalidad» masculina». SEGARRA, Marta eta Àngels CARABÍ (arg.). *Nuevas masculinidades*. Bartzelona-. Icaria.

BOURDIEU, P. (2000). *La dominación masculina*. Bartzelona: Anagrama.

CARABÍ, À., eta ARMENGOL, J.M. (2008). *La masculinidad a debate*. Bartzelona: Icaria.

CASTILLO, I. eta RETOLAZA, I. (koord.). (2013). *Genero-ariketak. Feminismoaren subjektuak*. Donostia: Edo.

CONNELL, R. (1955). *Masculinities*. Berkley: University California Press.

CHODOROW, N. (1984). *El ejercicio de la maternidad. Psicoanálisis y sociología de la maternidad y paternidad en la crianza de los hijos*. Bartzelona: Gedisa.

CORTÉS, J.M. (2003). *Hombres de mármol: códigos de representación y estrategias de poder de la masculinidad*. Bartzelona: Egales.

DESPENTES, V. (2007). *Teoría King Kong*. Tenerife: Melusina Editoriala.

EGAÑA, I. (koord.). (2010). *Desira desordenatuak. Queer irakurketak (euskal) literaturaz*. Donostia: Utriusque Vasconiae.

ETXANIZ, X. eta MENDIBURU, M. (1990). «Ideologi mezuak haur literaturan», *Tantak* 3. 87-96.

ETXANIZ, X. (2001). «Ideologia haur literaturan (emakumearen irudia gure haur eta gazte literaturan)», *Egan* 1/2. 137-158.

EMAKUNDE. (2008). Bergara, Ander; Riviere, Josetxu; Bacete, Ritxar. *Gizonak, berdintasuna eta maskulinitasun berriak*. Gasteiz: Emakunde.

GABARRÓ, D. (2009). *Transformar a los hombres: un reto social*. Online: http://corresponde.ahige.org/images/transformar_a_los_hombres_un_reto_social.pdf [kontsulta: 2017-05-02].

GILMORE, D. (2008). «Culturas de la masculinidad». CARABÍ Àngels eta ARMEN-GOL Josep (koord.). *La masculinidad a debate*. Bartzelona: Icaria. 33-46

GREIMAS, A.J. (1966). *La sémantique structurale. Recherche de méthode*. Paris: Seuil.

GUTIERREZ, I. (2002). *Malkoen mintzoa. Arantxa Urretabizkaia eta eleberrigintza*. Donostia: Utriusque Vasconiae.

HALBERSTAM, J. (2008). *Masculinidad femenina*. Bartzelona: Gedisa.

KIMMEL, M.; HEARN, J. eta CONNELL, R. (2005). *Handbook of studies on men & masculinities*. California: SAGE.

LASARTE, G. (2011). *Pertsonaia protagonista femeninoen exaugarriak eta bilakaera euskal narratiba garaikidean*. Bilbo: UPV/EHU.

LASARTE, G. (2013). «Feminización del hábito lector», *Ocnos: revista de estudios sobre lectura* 9, 53-68.

LASARTE, G. eta ARISTIZABAL, P. (2015). «Leyendo el género. Mariasun Landa», *Ocnos: revista de estudios sobre lectura* 12, 149-169.

LASARTE, G. (2017). «Pertsonaia femeninoak androzentrismorantz?». Hitzaldia. UPV/EHU. 2017/03/23.

LOMAS, C. (2004). «¿Los chicos no lloran?». LOMAS, Carlos (arg.). *Los chicos también lloran. Identidades masculinas, igualdad entre los sexos y coeducación*. Bartzelona: Paidós. 9-34.

MALDONADO, T. (2010). «El análisis y la lucha feminista. Entre la identidad y la diversidad de las mujeres», *Granada 30 años después. Aquí y ahora. Jornadas feministas estatales*. Madril: Coordinadora Estatal de Organizaciones Feministas.

MARTÍN, S. (2007). «Los estudios de la masculinidad. Una nueva mirada al hombre a partir del feminismo». TORRAS, Meri (arg.). *Cuerpo e Identidad*. I. Bellaterra: Ediciones UAB. 89-112.

MARTELL, M.B. (2012). «Aproximación psicosocial al estudio de las masculinidades», *Revista Venezolana de estudios de la mujer* 17 (39), 187-194.

PASTOR, B.M. (2015). «Masculinidades en la literatura infantil española ante el nuevo milenio: algunas reflexiones». NOUREDDINE Achiri, Álvaro Baraibar eta Felix K. E. SCHMELZER (arg.). *Actas del III Congreso Ibero-Africano de Hispanistas*. Iruñea: Universidad de Navarra/Griso. 299-310.

PLATERO, R. (2009). «Lesboerotismo y la masculinidad de las mujeres en la España franquista». *Bagoas* 3. 15-38. Online: http://www.ciudaddemujeres.com/articulos/IMG/pdf_7_Platero_2008_lesboerotismo_y_masculinidad_de_las_mujeres_en_la_espana_franquista.pdf [kontsulta: 2014-09-06].

——— (2013). «Basoerdi bat dela eta. Maskulinitateari eta trabestismoari buruzko historiak». CASTILLO Isabel eta Iratxe RETOLAZA (koord.). (2013). *Genero-arietak. Feminismoaren subjektuak*. Donostia: Edo. 75-104.

SÁEZ, J. (2013). «Queer teoriaren sorrerako egoera soziopolitikoak. Hiesaren kritikatik Foucaultera». CASTILLO Isabel eta Iratxe RETOLAZA (koord.). (2013). *Genero-arietak. Feminismoaren subjektuak*. Donostia: Edo. 203-219.

SAU, V. (1981). *Diccionario ideológico feminista*. Bartzelona: Icaria.

SEGARRA, M. eta CARABÍ, À. (arg.). (2000). *Nuevas masculinidades*. Bartzelona. Icaria.

VALCUENCE DEL RÍO, J.M. eta BLANCO LÓPEZ, J. (2003). *Hombres: la construcción de las masculinidades*. Madril: Talasa.

VILA, E. eta SOLBES, V. (2015). «¿Qué parte de mí dejo fuera? Identidad de género, nuevas masculinidades y educación». LEIVA et al. (arg.) *Género, educación y convivencia*. Madril: Dykinson.

WHITTIER, N. (1995). *Feminist generations. The persistence of the radical women's movement*. Philadelphia: Temple University Press.

Corpusa

AZKUE, Imanol. (2006). *Kea airean bezala*. Donostia: Elkar.

LANDA, Mariasun. (1994 [1990]). *Alex*. Donostia: Erein.

ZUBIZARRETA, Patxi. (1991). *Matias Ploff-en erabakiak* in *Xabier Lizardi Saria. 1982-1992* (1. liburukia). 356-393.